

ATATÜRK DÖNEMİNDE AĞALARLA VE AŞİRET REİSLERİYLE MÜCADELE

Aydınlık Gazetesi, 21 Aralık 2019

Yıldırım Koç

Bazı çevrelerin, Kemalist Devrim'in ağalarla uzlaştığı ve köylülüğü ezdiği yolundaki iddiaları gerçeğe yakındır.

Kemalist Devrim, Türkiye'de yoksul köylülüğün ağalara ve aşiret reislerine karşı bir mücadelesinin olmadığı koşullarda, köylüleri yüzyıllardır kullaştırmış olan ağalara ve aşiret reislerine karşı devrimci bir mücadele yürüttü.

KÖYLÜYE TOPRAK DAĞITIMI

Cumhuriyet yönetimleri topraksız ve az topraklı köylülere toprak dağıtımını konusunda çeşitli düzenlemeler yaptı.

Bu konudaki ilk düzenleme, 1925 senesinde çıkarılan bütçe kanununun 25. maddesidir. Bu maddenin A fıkrasına göre, toprağa muhtaç ziraat erbabına, elde mevcut milli arazi, bedeli on senede taksitle alınmak ve her haneye verilecek arazi miktarı ellerindeki toprakla birlikte azami ikiyüz dönümü geçmemek üzere kıymet takdiri suretiyle dağıtılacak ve satılığa çıkarılacaktı. Bu hüküm 1934 yılına kadar bütçe kanunlarında korundu. Daha sonra, 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 56. maddesi haline dönüştü. (Barkan, Ö.L., *Türkiye'de Toprak Meselesi*, Gözlem Yay., İstanbul, 1980., s. 453)

1925 Şeyh Sait ayaklanmasından sonra 500 kadar ağa ve şeyh Batı illerine sürüldü. 1927'de genel müfettişlik kurulurken, hükümete o bölgede arazileri kamulaştırma yetkisi de verildi. 1927 Haziranında kabul edilen 1097 sayılı kanunla 1500 aile Batı'ya göç ettirildi.

Mustafa Kemal Paşa, 1.11.1928 tarihinde T.Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında şunları söylüyordu: "Şark vilayetlerimizin bir kısmında ihdas edilen umumi müfettişlik isabetli ve faydalı olmuştur. Cumhuriyet kanunlarının emniyetle sığınacak yegane yer olduğunun anlaşılması bu havalide huzur ve inkişaf için esaslı bir mebdedir. Yeni faaliyet devremizde gerek bu havalide, gerek memleketin diğer kısımlarında toprağı olmayan çiftçilere toprak tedarik etmek meselesiyle ehemmiyetli olarak iştigal buyuracaksınız."

2 Haziran 1929 tarih ve 1505 sayılı Yasa ile (Şark Menatıkı Dahilinde Muhtaç Zürrâ'ya Toprak Tevzii Kanunu-Doğu Bölgelerinde Muhtaç Çiftçiye Toprak Dağıtım Kanunu), Ağrı, Van, Muş, Bitlis, Hakkari, Siirt, Mardin, Diyarbakır, Urfa ve Elazığ (Dersim dahil) vilayetlerinde, sürgüne gönderilen ağa ve şeyhlerin arazilerinin köylüye dağıtılması konusunda Hükümet yetkili kılınıyordu. Bu yasa, 1515 sayılı yasayla tamamlandı.

Mustafa Kemal Paşa, 1.11.1929 tarihli Meclis'i açış konuşmasında da bu noktayı vurguluyordu: "Bu sene zirai kooperatif teşkilatına başlanmış olması, bilhassa memnuniyetimizi mucip oluyor. Bu kooperatifleri memleketin her tarafına teşmil etmeği ziyade iltizam ediyoruz. Kezalik çiftçiye arazi vermek de, Hükümetin mütemadiyen takip etmesi lazım gelen bir keyfiyettir. Çalışan türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek, memleketin istihsalatını zenginleştirecek başlıca çarelerdendir."

İsmet Paşa Hükümeti'nin 9.11.1929 tarihli hükümet programında bu konu şöyle ele alınıyordu: "Evvela vatandaşlara arazi dağıtılmasından bahsedeceğim. İşledikleri arazi kendi malları olmayan vatandaşları toprak sahibi yapmak için bu sene bazı şark vilayetlerimizden işe başladık. Birinci Umumi Müfettişlik dahilinde şimdiye kadar hazineye ait araziden 90 bin dönüm toprak dağıttık. Ayrıca istimlak ederek ve bedelini peşin ödeyerek 20 bin dönüme yakın arazi verdik. Bundan mada Garp Vilayetlerimizde hazineye ait olan veya satın aldığımız bazı çiftlikleri köylüye maletmeğe muvaffak olduk. Bizim bu işte mesleğimiz; topraksız köylüye kendi malı yapacağımız tarlasında çalışmak imkanını hazırlamaktır."

KÖYLÜYÜ KULLAŞTIRAN AŞİRET DÜZENİNE KARŞI DÜZENLEME

14 Haziran 1934 gün ve 2510 sayılı İskân Kanunu (R.G.21.6.1934) şu hükmü getiriyordu:

“Madde 10 - A: Kanun aşirete hükmî şahsiyet tanımaz. Bu hususta her hangi bir hüküm, vesika ve ilâma müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların her hangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilat ve taazzufları kaldırılmıştır.

B: Bu kanunun neşrinden önce her hangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve adetle aşiretlerin şahsiyetlerine veya onlara izafetle Reis, Bey, Ağa ve şeyhlerine ait olarak tanınmış, kayıtlı, kayıtsız, bütün gayrimenkuller Devlete geçer. Bu kanun hükümlerine ve Devletçe tutulan usullere göre bu gayrimenkuller muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere dağıtılıp tapuya bağlanır. Bu gayrimenkullerin aidiyeti tapu sicillerindeki kayıtlara göre tesbit olunur. Tapu sicillerinde aidiyete dair bir kayıt yoksa veyahut kayıtlar yalnız şahıslar namına olupta halk arasında bunların aşirete ait olduğu şayi bulunuyor ve aşiret fertleri de bu gayrimenkullerden başkasına sahip bulunmuyorlarsa aidiyet, tahkikat üzerine, o yerin idare heyeti kararıyla hallolunur; idare heyetlerinin valilerce tasdik edilen bu kararı katidir.

C: Bu Kanun neşrinden önce aşiretlere reislik, beylik, ağalık, şeyhlik yapmış olanları ve yapmak isteyenleri ve sınırlar boyunca oturmasında emniyet ve asayiş bakımından mahzur bulunanları, aileleriyle birlikte, münasip yerlere naklettirip yerleştirmeğe İcra Vekilleri Heyeti kararile, Dahiliye Vekili salâhiyetlidir.”

Yine 1934 yılında kabul edilen Tapu Kanunu ile, sahipsiz toprakları kullanılabilir hale getirenlere bu arazilerin tapularının parasız olarak, kamuya ayrılmamış devlet arazisinde bağ ve bahçe kuranlara bu arazinin tapusunun vergi değerinin belirli bir oranı karşılığında verilmesi öngörülüyordu.

Kemalist Devrim, bunlar ve benzeri düzenlemelerle, topraksız ve az topraklı yoksul köylülüğün ağalara karşı önemli bir mücadelesinin bulunmadığı koşullarda, ağaların, şeyhlerin ve aşiret reislerinin ekonomik gücünü ve kullaştırıcı etkisini parçalamaya çalıştı.